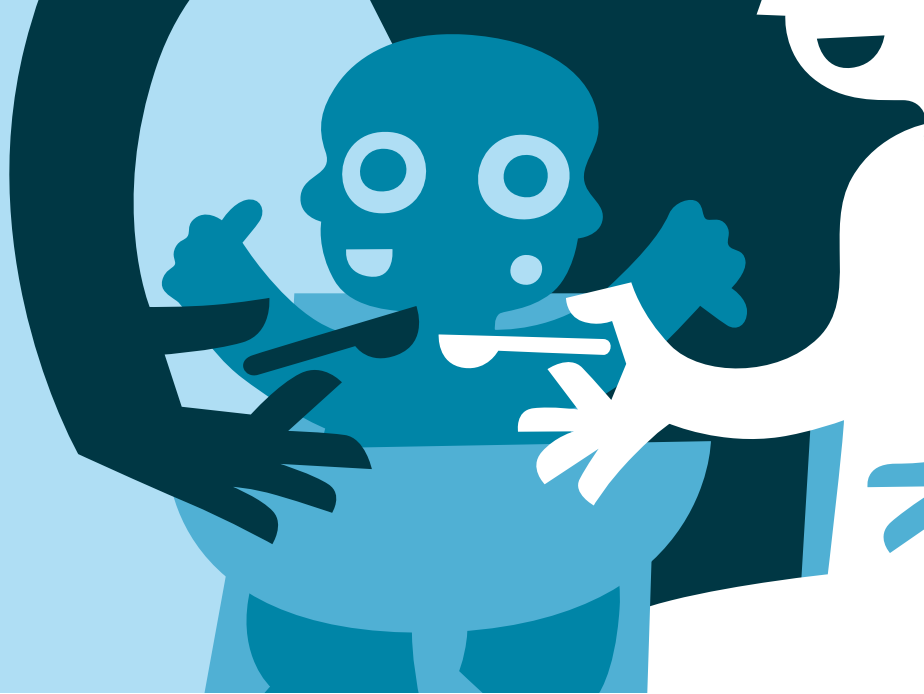

Moet je kinderen meertalig opvoeden? Nee, zei men vroeger, dat brengt ze in de war. Jawel, klonk het vervolgens, want het geeft ze juist een voorsprong. Maar de laatste tijd neemt de twijfel weer toe.

GASTON DORREN

Meertalig opvoeden: nog steeds een goed idee?

De voordelen van kunnen schakelen tussen talen

In grote delen van Azië en Afrika zouden mensen een beetje moeten lachen om onze discussie over meertalig opvoeden. Het is daar vanzelfsprekend om meerdere talen te kennen. Als de moeder één kleine streektaal spreekt en de vader een andere, leren de kinderen beide. Ook al is het gezin eentalig, dan nog hebben de kinderen op zeker moment vaak een tweede taal nodig om zich verstaanbaar te kunnen maken in de grote stad een eindje verderop. En in veel Afrikaanse landen is de taal van onderwijs en bestuur nóg weer een andere. Het is al met al voor miljarden mensen vanzelfsprekend dat ze geregeld ‘taalschakelen’. Ze doen dat moeiteloos, en aan geestelijke verwarring lijden ze allerminst. Je zou zelfs kunnen zeggen dat eentaligheid een luxe is die alleen native speakers van grote talen zich kunnen veroorloven.

Hoewel: een luxe – is het niet eerder een handicap? Die indruk is de laatste tien, vijftien jaar zeker

gewekt. Meertaligen, zo bleek uit meerdere onderzoeken aan verschillende universiteiten, verslaan de sprekers van één enkele taal op diverse fronten. Al op jeugdige leeftijd kunnen ze hun aandacht scherper focussen, hebben ze een krachtiger werkgeheugen en schakelen ze soepeler tussen twee lastige taken. Al die vermogens samen worden ook wel ‘executieve functies’ of ‘cognitieve besturing’ genoemd – een soort Windows van het brein. Ook zouden meertalige kinderen jonger beginnen met lezen, creatiever zijn, makkelijker een andere taal leren en zich eerder kunnen verplaatsen in andere mensen.

Oudere mensen hebben eveneens baat bij een tweede taal, zo ontdekten meerdere onderzoekers: als de ziekte van Alzheimer hun hersens aantast, openbaren de symptomen daarvan zich met een vertraging van wel vier jaar. Kennelijk kunnen de meertalige ouderen de geestelijke achteruitgang een tijdlang compenseren.

Turks en Fries

Ook in Nederland hebben wetenschappers gekeken hoe meertaligen het er op diverse testen vanaf brengen. Elma Blom, taalkundige aan de Universiteit Utrecht, constateerde dat Turks én Nederlands sprekende kinderen van een jaar of zes beter scoorden op bepaalde geheugen- en aandachtstaakjes dan eentalige leeftijdsgenoten. “Ze moeten in hun dagelijks leven telkens de juiste taal bij de juiste persoon kiezen”, zegt ze. “Ook moeten ze continu één taal spreken en één taal onderdrukken. Dat vergt veel van je hersens, en dus zou het hun hogere scores kunnen verklaren.”

Nienke Houtzager, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, onderzocht voor haar proefschrift

Foto: Jeroen van Koeten

Taalkundige
Nienke Houtzager:
“Tweetalige oude-
ren zijn geestelijk
flexibeler.”

juist ouderen. Proefpersonen die zowel Nederlands als Fries spraken, “bleken beter in staat om snel te schakelen tussen verschillende taken dan onze een-talige proefpersonen”, zegt ze. “Dat is een aanwijzing voor een iets grotere geestelijke flexibiliteit.” Omdat Nederlands en Fries niet zo sterk van elkaar verschillen, is het goed denkbaar dat Houtzagers bevindingen ook gelden voor sprekers van andere streektaalen, zoals Limburgs en West-Vlaams.

Toevalstreffers?

Al die opmerkelijke resultaten hebben de laatste jaren tot een stroom van nieuw onderzoek geleid. Maar wie op nog meer en sensationelere voordelen van meertaligheid had gehoopt, kwam bedrogen uit. Een niet onbelangrijk deel van het nieuwe onderzoek vond ... niets. Dat kan komen doordat de oude en nieuwe onderzoeken niet precies hetzelfde hebben gemeten. Doordat de proefpersonen uiteenlopende leeftijden hadden, getest werden op net iets andere taken, niet precies ‘even tweetalig’ waren, noem maar op. Het zou ook kunnen dat de eerdere bevindingen toevalstreffers waren. Maar dat lijkt Blom onwaarschijnlijk, “want als je tweetaligen test in een situatie waarin ze maar één taal gebruiken, scoren ze slechter dan in een tweetalige situatie.” Anders gezegd: dan vergelijk je dus niet twee personen, met alle verschillen die er nu eenmaal tussen mensen bestaan, maar je kijkt naar één enkel persoon onder twee verschillende soorten omstandigheden: met en zonder tweetaligheid – en dan blijkt er nog steeds een effect te zijn.

“De interessante vraag is daarom: onder welke voorwaarden levert meertaligheid een voordeel op?”, zegt Blom. Bij wijze van antwoord vervolgt ze: “De grootste voordelen tref je aan in de fase dat de hersens zich ontwikkelen en ook weer wanneer ze achteruitgaan – bij jonge kinderen en ouderen dus.

Zwak Nederlands op school

Onderwijsmensen zullen opmerken dat kinderen van migranten vaak op school aankomen met een achterstand in het Nederlands, en dat klopt. Voorzover de achterstand echt veroorzaakt wordt door hun tweetaligheid, lopen de kinderen die snel in. Maar een veel belangrijkere oorzaak is “dat vooral migrantenouders gemiddeld lager opgeleid zijn”, zegt Elma Blom, die hoofddocent is bij de afdeling Educatie en Pedagogiek in Utrecht. “Als je ze vergelijkt met kinderen van autochtone ouders met hetzelfde opleidingsniveau, verdwijnt het verschil grotendeels.”

Een lastiger probleem hebben kinderen die op hun eerste schooldag juist niet tweetalig zijn, maar nog weinig Nederlands kennen. “Die hebben een dubbele taak: de lessen snappen én hun Nederlandse woordenschat uitbreiden. Dat is pittig. Het kan een tijd duren voor die hun achterstand hebben ingelopen, en daar zullen hun schoolprestaties onder lijden.” Ouders met een minderheidstaal die zelf matig Nederlands spreken, doen er daarom verstandig aan om hun kinderen op een andere manier in aanraking te laten komen met goed Nederlands, bijvoorbeeld via voorschoolse educatie.

Foto: Iris Vetter

Taalkundige Elma Blom: “De grootste voordelen vind je bij jonge kinderen en ouderen.”

In andere levensfasen is er weinig voordeel. Bij kinderen zie je de grootste voorsprong als ze ook binnen het gezin twee talen spreken, want dan schakelen ze vaker. En uit onderzoek van een collega weet ik dat Friese kinderen vooral hoog scoren als hun Nederlands en Fries ongeveer even goed ontwikkeld zijn.” Houtzager vult aan: “De oudere Friezen scoorden ook het hoogst op flexibiliteit als ze hun leven lang veel gewicht hadden tussen beide talen.”

Hersentraining

Of meertaligheid ook de symptomen van alzheimer inderdaad afremt, is voor Blom en Houtzager een open vraag. In 2013 werd, na een onderzoek onder honderden mensen in India, meertaligheid nog genoemd als het beste medicijn tegen dementie. Maar inmiddels laten zó veel andere, kwalitatief goede onderzoeken géén verband zien dat de beide deskundigen er hun geld niet meer op durven zetten.

Terug naar de kernvraag: is meertalig opvoeden een aanrader? Het antwoord blijft ja. Sowieso kan het geen kwaad: “We zijn er als mens op gebouwd”, zoals Blom zegt. Daarnaast kunnen kinderen die een tweede taal beheersen per definitie met meer mensen communiceren, meer boeken en websites lezen, enzovoort. Bovendien zijn er toch wel sterke aanwijzingen dat hun jonge breintjes net wat meer kunnen. En het idee dat een tweetalige gemakkelijker een derde, vierde en volgende taal leert, staat ook nog steeds overeind.

Maar laten we onze verwachtingen niet al te hoog spannen. “Als je je brein wilt oefenen, kun je beter een hersentraining doen”, zegt Blom. <